

אנו למעלה מן המושג "זמן".

[שיחה לפורים – נכתב ע"י הרב משה צוריאלי, מתוך ספרו אוצרות התורה, כרך ב' בחלק "מועדים", שיחה 2. הבהרה. בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע"י תלמידו, אך טרם הגיחה]

"לא תעוננו" (ויקרא יט, כו) רש"י מפרש: "לשון עונות ושעות, שאומר יום פלוני יפה להתחיל מלאכה, שעה פלונית קשה לצאת". וכך חז"ל אסרו לומר: "אל תתחיל בי (לגבות חוב ממני, כו)... שחרית הוא, ראש חודש הוא, מוצאי שבת הוא" (= והוא סימן לרעה לכל המשך התקופה, סנהדרין סו.).

אם כך הדבר, קשה לנו להבין –

- מאמר חז"ל, "משנכנס אב ממעטין בשמחה, משנכנס אדר מרבין בשמחה. הלכך, בר ישראל דאית ליה דינא בהדי נכרי, לישתמיט מיניה באב דריע מזליה. ולימצי נפשיה באדר, דבריא מזליה" (תענית כט:). – והרי אין לך תלייה פְּעוֹנוֹת ובזמנים-מסוגלים, יותר מזה?
- ועוד קשה, בשו"ע (נו"ד סי' קעט סעיף ב') כתוב: "נהגו שאין מתחילין בב' וד' (יום שני ורביעי בשבוע – פירש הט"ז בגלל הוראה קשה של הכוכבים אז, וע"ע שבת קכט: על ימי ד'). ומהר"ל כתב דהאיסור הוא רק לדברי רשות, אבל לדבר מצוה כגון להתחיל "זמן לימודים" או לנישואין, אין לחשוש ("חידושי אגדות", א' דף צ).
- עוד כתוב בשו"ע שם: "ואין נושאים נשים אלא במילוי הלבנה". וכן שם בסעיף ג' בענין "אל תתחיל ביי" (שהבאנו לעיל) כתב שם "פתחי תשובה" (וכ"כ בדומה לזה מהר"ל, "חידושי אגדות", א, דף צ) שהאיסור הוא רק על האומר בפה, ולא על הנוהר ומתכנן מעשיו במחשבה בלבד. וע"ע בקובץ "דרכי תשובה" (של הגאון הרב צבי הירש שפירא, ממונקץ) שם. אבל הגר"ח ולוז'ין כתב שאין לחשוש כלל למנוע נישואין בסוף החודש ("כתר ראש", סי' קיח) כי היהודים הם למעלה מן העתות.
- אבל חז"ל מלמדים: "עת מזומנת לטובה, עת מזומנת לרעה" (סנהדרין קב.). כלומר, יש יום שגורר אחריו מזל מסוים.
- וכך אמרו ג"כ: "חמשה דברים ארעו את אבותינו ביי"ז תמוז, וחמשה בט' אב... (תענית כו. עיי"ש פירוט). משמע שיש כח ביום מסוים להטביע חותמו על כל המאורעות שיחולו באותו תאריך בשנים שעוד תבאנה. וכן כתב ר' צדוק מלובלין שכאשר בא יום חג ומועד לישראל, כל שנה ושנה חוזרת ומתעוררת שוב ההשפעה הרוחנית האצילית ההיא ביתר שאת וביתר עוז ("ריסי לילה", עמ' נט. סט: תחילת קטע נ"ב וסוף קטע נ"ג). כך ג"כ מפרש הג' ר' ירוחם ("ידעת חכמה ומוסר", ח"ג דף קצד) "בעניני קבלה, יש שעות ידועות לטובה או לרעה, עיין ברכות ז. ענין בלעם. יש עת רצון ועת כעס. ואם עשה האדם איזה פעולה והזדמן לו עת רצון, יצליח. ואם לא התכוון לשעה, לא יועילו לו כלום" עכ"ל.
- ובמפורש יִעָצוּ לנו חז"ל: "כל הדוחק את השעה, שעה דוחקתו. וכל הנדחה מפני השעה, שעה נדחית מפניו" (ברכות סד.). והנה בברכות (דף מח:.) מוסבר על אריכות דבורי הבנות אל המלך שאול, לפי שעוד לא הגיעה השעה והרגע המכוון והמדויק (ע"פ שמים) ששאל יתחיל במלכותו.

ובכן, מה נענה על איסור דאורייתא של "לא תעוננו"?

תשובה. אפשר לומר שיש באמת השפעה נסתרת של השעות, אבל בבחינת "תמים תהיה עם ה' אלהיך" רצה הקב"ה שלא נחשוש מכך. כי מוטל על האדם להפקיד את גורלו בידי השגחת ה' בלבד לפי מדד של שכר ועונש, ולא בידי כוחות קוסמיים שאינם פועלים לפי שכר ועונש. ישנה סכנה גדולה שהנמשך אחרי אמונות ב"גזרות המזלות", לבסוף ייכשל באמונה באיליות ובכוחות מאגיים.

וכמה יפה כתב רש"י (דברים יח, יג על סמך פסחים קיג): – "תמים תהיה עם ה' אלהיך" התהלך עמו בתמימות ותצפה לו, ואל תחקור אחר עתידות, אלא כל מה שיבוא עליך קבל בתמימות, ואז תהיה עמו ולחלקו עכ"ל. וכך הורו חז"ל: "כי לא נחש ביעקב", כל אדם שאינו מנחש (ניחושים כ"ל) מכניסים אותו במחיצה (של הקב"ה) שאפילו מלאכי השרת אין יכולין ליכנס לתוכה" (נדרים לב). ועיין "תורה תמימה" (במדבר כג ס"ק יד).

ולכן, אם אמנם שכמה מן הראשונים (=ולא הרמב"ם!), האמינו בהוראת המזלות על מהלך חיי עולמנו, כדברי ר"ן על הרי"ף (סנה' סוף פרק ז) "חכמה גדולה וגזירה שגזר הקב"ה מששת ימי בראשית להנהיג עולמו בכך", בכל זאת בכח עצום של המצוות יש בידינו האפשרות לשנות את המזל, כמפורש בכמה מעשים (שהובאו בשבת קנו:). ולכן הקב"ה הרים את אברהם אבינו למעלה מן המזלות, "צא מאצטגנינות שלך, אין מזל לישראל!" (שם).

זאת אומרת, בגלל שנתקדש חודש אדר במצוות פורים, ובגלל שנתחלל חודש אב ע"י חטא המרגלים, נקבע לכל אחד מהם אופיו המסוים. ואין בכך אליליות-עוורת (אשר ממנה הוזהרנו: "לא תעוננו"), כי כאן הרי אנו תולים את כל המהלך בכוח ה' בלבד, בגלל עמידתנו או מעידתנו; זכות או פשע. מכאן שיש בכח המצוה לשנות כיוון של "זמן", לטובה ולרעה.

כאשר נחקור לעומק הענין נמצא כי בני"א אף יוצרים את תכונת העתות והשעות.

- הנה בירושלמי (ר"ה א,ג) – "אמרו בית דין 'היום ראש השנה, הקב"ה אומר למלאכי השרת העמידו בימה, יעמדו סניגורין, יעמדו קטיגורין, שאמרו בְּנֵי 'היום ר"ה". נמלכו בית דין לעבְרָה למחר, הקב"ה אומר למלאכי השרת העבירו בימה, יעברו סניגורין, יעברו קטיגורין, שנמלכו בני לעברה למחר".

- "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך", הסביר רשב"י "ואפילו רוחות ואפילו שדים" (ירושלמי ברכות ה,א). כלומר, גם כל המערכת העל-טבעית כפופה לישראל.

- מובא בחז"ל שעד שנה ג', בתוליה של כל ילדה חוזרים כמו שהיו. ולכן מותר לכהן לשאת גיורת שנתגיירה פחותה מגיל שלש שנים. ושאלו בירושלמי (כתובות א/ סוף ה"ב) לפי מה מודדים, לפי 36 חודש או לפי שנה שלישית קלנדרית (=תאריך שנת). וענו שאם יום הולדתה של הילדה חל בחודש אדר, והגיעה שנה שלישית אבל בית הדין החליט להוסיף חודש נוסף בשנת העיבור, הרי בתוליה ודאי יחזרו אפילו במשך אותו החודש ה-37 כי טרם הגיע התאריך של שלש שנים, שיחול בשנה זו באדר ב'. הרי לנו מכאן מה הכח שיש לישראל. כי אנו גוזרים גזרות גם על עצם תהליכי הטבע. והוא הדין, בעניני ווסתות. האשה שקבעה לה זמן מסוים בחודש, והרי החודש שעבר היה מלא או חסר (30 יום או 31 בין התאריכים, והם לכאורה ישנו את היום המיועד) אעפ"כ הגוף ממושמע לתאריך העברי! (ראה ש"ך על יו"ד קפט/ס"ק יג שיפורא גרים").

- הוא הדין, המחלל את השבת בעת כניסתה ועדיין לא שקעה חמה, מי הוא הקובע אם מגיע לו עונש? אם בני הציבור בקהילתו ענו "ברכו" בקבלת שבת (שו"ע או"ח סוף רסא) הם הם הקובעים קדושת היום. הוא הדין, מי הקובע באיזה יום יהא עונש כרת למי שאוכל חמץ בפסח? זה תלוי אם ב"ד עיברו את החודש שעבר מלפני ניסן או שחיסרוהו. והרי אנו אדונים על המושג של זמן. ולכן כל שנה ושנה אין אנו סומכים על שנת-חמה (הטבעית) אלא אנו מתאימים שנת-ירח לפי החשבונות של בית הדין. הזמן בידינו.

כל שכן חודש אדר, אשר מזלו הוא "דגים".

מפורש בברכות (כ.) "מה דגים שבים מים מכסים עליהם ואין העין שולטת בהם". מדוע כפילות הלשון? – אלא אע"פ שרואים את הדגים, אין אנו יודעים בבירור את מקום הימצאותם. הצייד יש לו בעיה בזריקת חניתו. כי שטח עליון של המים מול האויר גורם לשבירת קו הראיה ("ריפרקציה"). ואם יטיל החנית בדג לפי ראות עיני הצייד, יחטיא את המטרה. אא"כ עומד בדיוק מעל גביו, ואז אין שבירת קו הראיה. זהו פירוש ברור של "אין העין שולטת בהם". וכך הם בני ישראל, מוזזים מן המזל-הטבעי. אף מהר"ל מבאר ("אור חדש", דף קלג) שכאשר מגיע סוף השנה (=אדר) כאילו בא קץ וגמר, והנה לא נגמרת השנה ו... מתחיל חודש נוסף, (אדר ב'), ומתגלה שה' הוא קיומם ומחזיקם של ישראל. כדברי ר"י אייבשיץ שבתוך אדר א' הרי גנוז עוד אדר ב'! י"ב חדשי השנה הם מול י"ב מזלות, אבל לחודש אדר ב' אין שום סימון ברקיע כי הוא מסוג הגבוה יותר!

אין כאן מקום להאריך, אבל מהר"ל הקדים את המדען איינשטיין בביאורו לשיטת היחסיות-של-הזמן (ספר "גבורות ה'", הקדמה שניה דף י"ד, ע"פ ע"ז דף כ"ה). אותו נס של "שמש בגבעון דום וירח בעמק אילון" בא ללמד שלפי צדקותנו אנו נוכל להאריך או לקצר את הזמן כמפורש בגמרא שם, וכמו שאירע בנסים של אחז וחזקיה (ישעיה לח, ח עיי"ש רש"י).

היוצא מדברינו: הנכס היקר ביותר בעולמנו הפיזי הוא "זמן". כי כמעט כל דבר אחר אפשר לנו להשיג או בממון מרובה או במאמצים עצומים (במיוחד של ציבור גדול). אבל להוסיף דקה אחת על אורך החיים – אי אפשר. אמנם היום אנו מזלזלים ומבזבזים את הזמן בדברים של "מה בכך". אבל עוד יבואו לנו ימים שנהיה מוכנים אז לתת "כל הון העולם" עבור תוספת של כמה שעות, ולא נדע איך נשיג את מבוקשנו. (ע"ע "יערות דבש" לר"י אייבשיץ, [2] עמודים לפני הסוף של דרוש ט' טבת, שנת תקיא"ט), על חטא נורא של השחתת הזמן לבטלה – "נכשלים בביטול תורה, קטן וגדול, כי יאמר 'אין לי פנאי' (להוסיף לימודים). הלא מבליים (לשון בלאי, היינו משחיתים) זמן שהוא היקר-שבנבראים (!) בהבלי-עולם ושיחה בטלה... ואם יבוא לך אדם ויאמר הא לך עשרת אלפים ככרי כסף, תסכים למות יום אחד לפני עתך. הרי יקצוף על הצעתו, בוז יבוז לו. אם כן, איך המבטל זמנו לא שם לבו שגם הוא "המית" יום אחד מן חייו בתוהו ובוהו והבלי")

הרמב"ם כתב באגרתו לר' יוסף בן גאבר: "וכל מי שמניח את הלימוד נאמר בו 'דבר ה' בְּזָה', וכן כל המתעצל מן התוספת (=להוסיף על מה שידע כבר) ואפילו היה חכם גדול, הוא מבטל עשה של תלמוד תורה שהיא כנגד הכל". ("קובץ תשובות הרמב"ם", לפסיא, ח"ב דף 15)

האיסור של "לא תעוננו" הוא לתת ערך סגולי לזמן מסוים בגלל השפעת הכוכבים (רמב"ם, הל' עכו"ם יא, ח) או כח סגולי אחר. אבל לא אם נותנים ערך יחודי לזמן מחמת המצוה השייכת לזמן ההוא. זהו אחד מן הלימודים העיקריים של חודש אדר, שאנו בני ישראל הננו למעלה מן הזמן, פוקדים ושולטים על ערכו. אין לנו לחשוש לשום "כוחות מאגיים" (=כוחות של כישוף) אלא אנו מנווטים עיני הזמן למען קיום תורה ומצוות. הבה ונהיה כולנו ראויים לכך. נטעין כל רגע של "זמן" עם תוכן של קודש (ע"ע שו"ע או"ח סי' רל"א).